

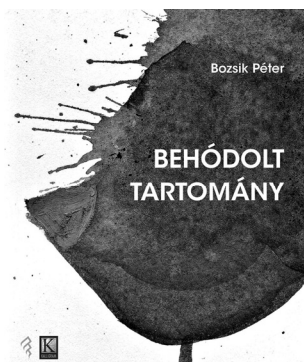
PINTÉR VIKTÓRIA

Költő a vérhomályban

BOZSIK PÉTER: BEHÓDOLT TARTOMÁNY.
VERSEK ÉS VERSFORDÍTÁSOK

„Észrevétlenül kifalaztak engem a világból”

Kavafisz

Kalligram Kiadó
Budapest, 2020
176 oldal, 2490 Ft

„Neked meg maradt / a dirigált véletlen / Örök csorgása / immár irdatlan idődnek / kötelek nélkül” – Bozsi Péter legújabb, verseket és versfordításokat összefogó kötetében ezekkel a sorokkal szólítja meg a művészt, a véglények grafikusát, Benes Józsefet. Az örök csorgásról azonnal Benes egyik apokaliptikus munkája jelenik meg előttem. Gödörben fekszik valaki. Pontosabban egy elhagyott világ elhagyott kráterében. Világsebben. Hogy ki fekszik ott, nem számít. Hús a húson. Minél tovább nézem, annál kisebb a figura, beleolvad a mélyedésbe. A sok apró vonástól mozog a kép. Látni, ahogy az alakot lassan kezdi (be)nyelni a rés. A kráter terjeszkedik, zabálja maga körül a teret, számolja fel az időt. Telepszik a csend. Konstans pillanat a pusztulás. A halálon varasodó élet, kijelöli saját területét, a *Behódolt tartományt*. Azt hiszem, Bozsi sejt valamit lírájában erről a lassú halálról, a végelgyengült test kallódásáról, a humán erőzióról. Mit sejt, üvölt, dacol, ironizál, *felröhög a dolgok állásán*, néha unásig mondja már-már mániásan, aztán meg legyint, sztoikusán közöl: „Mi meg itt, halovány hullajelöltek / panyókára vetett dzsekiben, zakóban / állunk a vártán. / Révedünk romkocsmáról romkocsmára (...)”. A *Behódolt tartomány* szövegei kitágított pillanat-versekként is olvashatók a (magyar) pusztulásról. Nemzethalál-vízió. Közérzet-líra. Nagyon aktuális, fájón nagyot szól. Nincs kétségem, személyes költészet lesz ez. Intim, mély, zavaró. Nemkülönben, mint a *Vérpuding* vagy a *Gourmandiai*..

A kötet térideje olyan társadalmi közeget idéz, ahol az igazság túlterhelt, már már teljesen elkoptatott fogalom. Mindenki transzparens, mindenki a saját szavát ismeri el kizárólagosnak. Nincs párbeszéd, nincs konszenzus. Zárványmondatok között a vers, aminek szintén megvan a maga

„igazságigénye” nem lehet más, csak radikális. Utat kell törnie. A legtöbb versnek formailag is éle van. Túhegyesek (*Fél hat körül, Kaleidoszkóp, Lessze, Hangszennyezés, Panaszmagyar az Adrián, Beszámoló a rezervátumból, Hogy majd*). Az utolsó mondatok belefűrik magukat a fehér lapba. De már a borítót átszúrja „edit elvira vagy emília hegyes csöcse”. (Gondolkodtam eufemizmuson, de rájöttem, a kritika nem lehet puhányabb, mint a tárgya. Persze a zseniális Munjin-rorschach megengedi, hogy egészségesebb pszichével rendelkező olvasók ne feltétlenül női mellre asszociáljanak a borítót látván. Ugyanakkor azt is fontos megjegyezni, hogy ezek a szövegek nyomokban vért, ondót és szart tartalmaznak. Vagyis a képek hamar átítátódnak a versek által sugallt prekonceptiókkal.) Vér tolul a bimbó köré. A *Kukkolás* című szövegben megidéztet tetetetlen test(rész) címlapra kúszik. Mered és megfolyik. Ha csak a színeket nézem: sár és vér vagy szar és vér, ahogy épp forgatja az embert a sors.

Ennek a lírának a radikalitása meg fogja szűrni az olvasókat, nem tud mindenki közel kerülni hozzá, egyszerűen azért, mert kikezdi a közízlést. Átlépi az ingerküszöböt. „isten az atyámra / másnap hazamegyek / így legalább láthattam / hogyan verik szét a daliás rohamrendőreink / a kurva zsidócigánynigger menekülteket”. Látható, hogy ezek a versek valamivel szemben foglalnak állást. Rámutatnak arra, hogy a kívülről állandóan „ingerelt”, veszélyeztetett test válaszreakciói szép lassan felszámolódnak. Közönnyel védekeznek. Elül. Vagy épp fordítva, azonosul a diktált szólamokkal, a gyűlöletbeszéd kollektívizáló hatásmechanizmusainak engedve. Úgy tűnik, mintha Bozsik lírája a bahtyini értelemben vett karneváli, vagyis alsó szólamokat a társadalmi újrendeződés reményében hozná helyzetbe. Bozsik abszolút mai költő, ugyanakkor a költői szerephez való viszonyában van valami régimódi történeti hűség. Mintha a versekből beszélő énben lenne egy jó adag váteszi hajlam. Persze szétírva, megkérdőjelezve, de a romantikus mag elvitathatatlan. Vagyis az, hogy a vers *szó-vátesz*. Szóváteszi azt, ha valami büzlik. S nemcsak Dániában. „fehér hajunk / szomorúan lobog / a weissbrunni szürkülletben / termelődik a sötétség.” Ezek a versek, folyamatosan reflektálnak a világ aktuális berendezkedésére. Így akarják el-különböztetni, leválasztani az egyedet, arról a kollektív masszáról, amiben az megvezetett *gőlemként* tengődik. A *Behódolt tartomány* szövegeiről első olvasásra kiderül, hogy csupán esztétikai, poétikai aspektusból történő befogadásuk, értelmezésük hamar kudarcot vallana. A szövegek igénylik a társadalmi-politikai-etikai horizonton feltehető kérdéseket.

Bozsik Péter versei nem szép versek, a szó „hagyományos” értelmében, hanem mesterien kivitelezett környomatok, láttelepek. A világ jeleit olvasó, értő és ezen az értésen elborzadó költői persona, eszkatológikus hagyományokat idéz. Az utolsó szó jogán, mintha egy levegővel, olvassa rá akut helyzetjelentéseit napjainkra. „Hamarosan eltörlik / feledésre kárhoztatják a verset, / és nem tudják, / hogy jobbat, / semmilyen / vagy hozzá hasonlót / hozzanak helyette. / Egymást zabálják fel a turulfiókák, / maradványaik molylepkékhez / válnak hasonlatossá, / fészkeik kártolatlan gyapot. / Az égbolt világosan látható / füstöt bocsát le: / a gyöngék elhullanak. (Később az erősek is – / mondatja a múltból benned valaki.)” Folyamatosan szembesít. Nyelvében hordozza azt, amit elítél, s azt is, amit üzenetként tovább akar adni. Talán épp ez a Bozsik-líra nemezeise: hogy az a korszak szüli, amit nem tud és nem is akar elfogadni. Tehát maga a (vers)beszédaktus is terhelt, a megszólalás ténye sem evidens. Mindeközben az az igazán bravúros ezekben a szövegekben, hogy nem kreál sematikus oppozíciókat, nem egy didaktikus tili-toli felé terelgeti a különböző szólamokat, hanem összeesztve azokat, mutálja a szövegeit. A versbeszélő képes úgy belerinni a társadalmi igaz-

ságosztók közé, hogy a vers pillanatában minden láthatóvá váljon: a kontextus és az egyéni megszólalások külön-külön. Ez a hibrid tér pedig a maga széttartó energiái miatt egyre inkább feszegeti a nyelvi határokat, képiesül, apokaliptikus vízióként tűnik fel. Az ismerős lózungok új térbe helyezésével, az olvasóban aktiválódnak a freudi fogalom, a kísérteties (az elfojtott visszatérése) tudatalatti megpiszkáló energiái. „Megborzongok / de nem a hideg szél-től.” A saját verseket záró szöveg, a címadó *Behódolt tartomány* Sziveri-intertextusa, olyan testi tapasztalatokkal egészíti ki a szöveget, melyben az öntudatlan testi reflex, az emlékezet fájó indexe is egyben. Egyre szűkebb, egyre terheltebb a verstér. A nyelvi kataklizma kikerülhetetlen. Egyszerre temeti be a lírai ént és a befogadót. Érezhető, ez a bőrünkre megy. A retorika abúzus. Fenyegető a nyelvi közeg, ami körülvesz, figyelmeztetnek a versek. A kimondott szó észrevétlen formál, torzít mindenkit. A különböző hatalmi diskurzusok közén szorult embert roncsolja, korrumpálja a nyelv. A szövegekben megidézett entrópiikus vad retorika elől nincs menekvés, a tudat szinte védtelen. „A rezervátum / (bár ő birodalmat mond) / harminchatezer éves / nem több és nem is kevesebb / pontosan ennyi / mi mindig itt él-tünk / és fogunk élni.” Különösen érzékenyen van ez kijátszva a versek textuális hálójában vergődő én írásgyakorlata felől. Bozsik lírai alanya állandóan küzd saját nyelvi hagyatékának hiteles rendezésével, közreadásával: igazít, pontosít, utánajár, olvas, ír, emlékezik, idéz, s kezdi mindezt előlről újra és újra. „Végeztem magával. / Pontosabban: maga végzett velem. / Igenis maga. (Hisztérikus, női hangon / szeretném, ha hallaná.) / Végeztünk. Elvégeztem. (Úgy is mint tenyészállatok etetése, / boldog gyerekkor, sötétbő.) / Kivégeztem. A munkát. Ezt. / Maga meg:be-.” Bennhagyja a változatot is a szövegben, hogy az olvasó lássa a nyelvi alakulás útját, érezze, hogy a vers nem végleges, nyitott, szabad lüktetés, a nyelv egyetlen feddhetetlen (játék)tere. Nem akar elbújni a nyelv mögé. Nincs rejtett alany. Ezzel együtt azonban a kívülről érkező, a kívülről beemelt mondatok, hangeffektek, zajok, zörejek csonkolják a verset, darálják a vers-tudatot. Fájdalmasan izgalmas ez a nyelvi tusa, harc a Diskurzív Nagyúrral. S ha ez nem lenne elég, egy (re)konstruált autoriter tekintettel, pontosabban füllel még blokádnál is vonja a verset. A hatalmat szimbolizáló érzékszerv helyzetbehozásával szinte kihúzza, ki-hallgatja a szövegből a megidézett belső politikai szövegek által nem támogatott mondatokat. „A mindenség szobája / lehallgatva, átkutatva. / És megmotozva / bőre, tüdeje, szíve, mája...(...) A rendőr álmában keményedik / a gumibot. Janicsárok / készülnek bemérni / a lakosság gondolatait.” Ezek a pontokon kapcsol be az a mentálhigiénés aktusként értelmezhető destruktív energia, mely a káromkodásokban, a triviális versnyelvi kijátszásában, erotikus betétekben, valamint a perisztaltika különböző megjelenési formáival jut érvényre. Nem kíméli sorait. „Lelkem hült helyén / meg tudja a faszom / talán tán zenél / egy hidrogénatom.” A vers tehát saját immanens működésével jelenti ki, hogy nem ismer el semmilyen autoritást, terében bármi megtörténhet. Néha egészen úgy tűnik, mintha a versbeszélő direkt próbára akarná tenni anyagát, tudni akarja, mit bír még el. S talán azt is kérdezi közben, hogy őt magát meddig bírja el, meddig tartja meg. Így lesz az ovo a kimondás szabadsága a líra, egy olyan terep, ahol az én nyelvi alakzatai képesek átírni a kollektív többes erőszak-szólamait.

Hogy hol vannak egy ennyire kiszolgáltatott nyelvi létesülésnek a szökésvonalai, azt jól példázzák a kötetcsendek. (*Visszakézből* 1989, *Vérpuding* 1999, *Gourmandiai partraszállás* 2010) Vagyis az a tény, hogy a líra születése akadályoztatott folyamat. Másik oldalról érzékeltes ugyanebben a kérdésben a kötet szerkezet. A *Behódolt tartomány* egyötödét teszik ki

a saját versek, ezután fordítások következnek. Sorrendben: Alexandar Tišma, Miodrag Pavlović, Stevan Tontić, Josip Osti verseinek magyar átiratai. Beszédés aránytalanság. Az olvasónak rögtön kérdései lesznek. Elsőre az tűnik majd fel, hogy mennyire fontos szövegek ezek. Kérdés: Miért csak most jelenhettek meg magyar nyelven? Persze jobb később, mint hogy nem, de azért azt is fontos kimondani, hogy a saját versek tükrében, a fordított versek néhány mitológemája, problematikája anakronisztikusnak hat. Ami azonban fontosabb, hogy még ezzel együtt is nagyon dinamikusan tágtíják a Bozsik-versek terét. Látványos, mennyire szervesen épült be a fordított anyag a saját lírába, illetve a saját anyag a fordítottba. Ez mint ha annak a feljebb tárgyalt retorikai abúzusnak lenne egy alternatív reverzibilis változata, amely ellen Bozsik (lírai)énje küzd. Vagyis a vers mint az egyetlen elfogadható autoritás működik. Nem deformál, sokkal inkább oldja a kötések, fel/megszabadít. A *Jelentés a Kór Házából* című korábbi munkájában, pont erről vall (*Tengertan*): „Stevan Tontić, Josip Osti, Danilo Kiš, Slavko Mihalić, Nebojša Vasović, Mirko Kovač, Filip David, Svetislav Basara művei, hogy csak a délszlávokat említsem, akiknek nagy részét fordítottam, igenis segítettek abban, hogy túlélővé váljak, és – mondjuk – ne mártírrá.” Szóval azt gondolom, hogy ez az aránytalanság vallomás is. A kötet első részének elemi feltétele a fordított anyag léte. Olyan gondolat-kommuniók alakultak ki, mint az istenkérdés gnosztikus hagyományokat idéző líra felőli faggatása: „de hang nem jó sehonnét (Tontić) / Ő, a Legnagyobb Mém, közömbös (Bozsik),” a félelem atavisztikus állandósult jelenléte: „reszkető / egyhelyben állás (Tišma) / A múltnak vanja / basztat (...) örök készültségben vagy (Bozsik),” vagy annak alapélményként való felismerése, hogy a háború/élet, politikai önkény/élet keresztmetszetében ugyanaz az élet inf-lálódik. Az emberi önkényt és idiotizmust a halál abszolút demokráciája ellensúlyozza: „harcolt / a már halott / ellenféllel (...) ki a győztes / és ki a legyőzött / a halálra ítélt harcában (Osti) / Egymást zabálják fel a sasfiókák, / maradványaik molylepkéhez / válnak hasonlatossá (Bozsik).”

A háború, a nyelvi hadviselés talán elhallgattathatja a múzsákat, de azt egy percig sem szabad elfelejteni, hogy a költő, a költő azért lát a *vérhomályban*.